

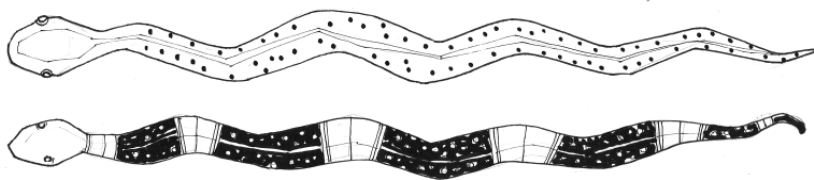
ดร.กิตติสันต์ ศรีรักษา. 2559. “ศิลปกรรมรูปในยุคก่อนประวัติศาสตร์ลาว” ใน วารสาร
วิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน. หน้า 63-82.

ศิลปกรรมรูปงูในยุคก่อนประวัติศาสตร์ลาว

A Constellation of Prehistoric Art in Laos

ดร.กิตติสันต์ ศรีรักษา*

Dr.Kittisan Sriruksa

* อาจารย์ประจำหลักสูตรทวิязыศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้เกิดจากความสนใจลักษณะของศิลปกรรมรูปงูของประเทศลาวที่เกิดขึ้นในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งภาพงูที่ปรากฏในรูปแบบงานศิลปกรรมนี้นักวิชาการหลายท่านกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปกรรมรูปนาค หรือ “พญานาค” ในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงทำการศึกษาและค้นคว้าทั้งในเชิงเอกสารและการลงพื้นที่หาหลักฐานเพื่อประกอบการอธิบายสิ่งที่ผู้เขียนสนใจใคร่รู้ดังกล่าว จากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารพบว่า นักวิชาการลาวแบ่งช่วงเวลาในยุคก่อนประวัติศาสตร์ออกเป็น 2 ช่วง คือ ยุคโบราณคดี และยุคพัฒนาการชุมชนโบราณ มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในประเทศลาวในช่วงเวลาทั้ง 2 ยุคนี้นี้มีวิถีการดำรงชีวิตแตกต่างกันกับมนุษย์กลุ่มอื่นๆ โดยทั่วไปในภูมิภาคแถบนี้ อีกทั้งยังมีข้อมูลหลายอย่างที่สะท้อนสายสัมพันธ์จากมนุษย์กลุ่มอื่นๆ บนผืนแผ่นดินใหญ่ด้วย นอกจากนี้ ในการศึกษาค้นคว้าภาคสนามยังพบหลักฐานทางโบราณวัตถุหลายอย่างในพิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน เืองผา รวมทั้งในพื้นที่ชุมชนแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่าชนเผ่าที่สามารถใช้เป็นหลักฐานยืนยันและสนับสนุนแนวคิด หรือสมมติฐานเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์รูปสัตว์ประหลาดของชนลาวในยุคโบราณคดีว่ามีอยู่จริง และด้วยพื้นฐานความเชื่อที่มาจากสัตว์ประหลาดนี้ เมื่อผนวกรวมเข้ากับความเชื่อทางศาสนาจากแถบชมพูทวีปที่แพร่กระจายเข้ามาในยุคต่อๆ มาจึงเกิดการต่อยอดและพัฒนาทั้งคติความเชื่อ และรูปแบบของศิลปกรรมรูปงูจนกลายเป็นศิลปกรรมรูปนาคที่พบเห็นในปัจจุบัน

คำสำคัญ : ศิลปกรรมรูปงู, ยุคก่อนประวัติศาสตร์ลาว

Abstract

This article arises from the nature of the art form interesting constellation of Laos, formed in prehistoric times. The snake images that appear in this art form, many scholars say is the beginning of a Naga art or “serpent” in the present. The author has studied and researched in both the document and the area for evidence to support what the authors describe as curious. The study found that the papers. Wanna share of the gala at the prehistoric era into two periods: ancient archaeological sites and the development community. Humans living in Laos during the second

period of this way of living like a human being, among others. Generally in the region It also contains many echoes of human relationships, among others. On the mainland, in addition, the study also found evidence of the Field Museum of Antiquities in several places of worship and shelter in areas traditionally known as a tribe. Can be used as evidence and support concept. Or assumptions about the animal snake symbol of Laos in archeology exists. And with the fundamental belief that the animal is a snake. When integrated with the religious beliefs of the Indian subcontinent, which spread into the next era. So the further development and beliefs. And forms of art into a serpent Naga art style seen today.

Keywords: Naga, Prehistoric

บทนำ

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2554) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “นาคมาจากไหน” ว่า คนพื้นเมืองดั้งเดิมทั้งในเอเชีย รวมทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ มีระบบความเชื่อเป็นของตนเองคือ การเชื่อในเรื่องผีและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ มีลัทธิที่แพร่หลายในภูมิภาค คือ การบูชางู เมื่อศาสนาจากอินเดียซึ่งเป็นระบบความเชื่ออีกแบบที่แตกต่างจากความเชื่อเดิม แพร่หลายเข้ามายังดินแดนแถบนี้ จึงเกิดการผสมผสานระหว่างความเชื่อเก่าที่มีมาแต่ดั้งเดิมกับความเชื่อใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับวิทยาการและระบบความเชื่อที่ล้ำหน้ากว่า โดยเริ่มจากคติความเชื่อแบบพราหมณ์ที่เข้ามาก่อน ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเริ่มแพร่หลายเข้ามา จึงเกิดการผสมผสานกลายเป็นความเชื่อระหว่างเก่ากับใหม่ ซึ่งในขณะเดียวกันได้ปรับปรุงเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับงูให้มีบทบาทสำคัญในศาสนาโดยเรียกว่านาค ดังที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านผลงานศิลปกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ใช่แค่ในพื้นที่ทางศาสนา แต่เราสามารถพบเห็นศิลปกรรมรูปงูหรือนาคได้ตามสถานที่ต่างๆ เช่น สถานที่ราชการ พื้นที่สาธารณะ รวมทั้งตามอาคารบ้านเรือนจนอาจกล่าวได้ว่างู เป็นสัตว์สัญลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างยิ่งในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากแนวคิดเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์สัตว์ หรือโทเทม (totem) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับคน ที่แสดงออกโดยการใช้นิยลักษณ์สัตว์เป็นเครื่องหมายแทนกลุ่ม

คนหรืออาจเป็นบุคคลซึ่งมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนสืบเชื้อสายมาจากสัตว์ หรือมีจิตวิญญาณภายในที่สัมพันธ์กับสัตว์ กลุ่มคนที่เชื่อในสัตว์ใดก็จะเคารพนับถือและบูชาต่อสัตว์ชนิดนั้น สัญลักษณ์ที่ถูกนำมาสื่อสารคือศิลปกรรมที่มีรูปร่างหรือลักษณะของสัตว์ ทำให้เกิดการสร้างเทวรูปที่เป็นสัตว์ต่างๆ บางครั้งอาจสร้างความหมายที่สัมพันธ์กับเทพเจ้า จนเกิดการร่วมร่างระหว่างคนกับสัตว์ ดังเช่น เทพเจ้าของอียิปต์โบราณ เสาไม้หรือหินแกะสลักของชนเผ่า เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อต้องการให้สิ่งที่ปรากฏส่งผลต่อการได้มาซึ่งอำนาจพิเศษที่เกิดจากความเชื่อถือและการเคารพบูชา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อทำให้สัตว์ที่พวกเขาเชื่อเกิดความพึงพอใจ จากความเชื่อที่แสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์สัตว์หรือแบบโทเทมนี่ในรูปแบบงานศิลปกรรมต่างๆ เมื่อถูกเล่าซ้ำบ่อยครั้งเข้าในที่สุดก็กลายเป็นสัตว์ที่มีตัวตนในตำนาน (Mythological Animal) ซึ่งเป็นโทเทมของกลุ่มคน และสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างที่สำคัญของตำนานหรือนิทานปรัมปราตามแนวคิดของ โคลด เลวี-สโตรส (Claude Levi-Strauss) นักสัญวิทยาโครงสร้างนิยมคนสำคัญที่กล่าวว่า การแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ของคน สัตว์ หรือโทเทมต่างๆ ในตำนานล้วนซ่อนความหมายบางอย่างไว้ภายใต้โครงสร้างที่ซับซ้อนของสังคมซึ่งสามารถสะท้อนพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายใต้สภาพทางจิตตามทฤษฎีแนวจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ที่กล่าวถึงความเจ็บปวดทางจิตใจของคนที่แสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555)

แนวคิดเกี่ยวกับโทเทมดังกล่าวได้นักทฤษฎีแนวจิตวิเคราะห์คนสำคัญคือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า โทเทมคือการแสดงสัญลักษณ์ทางความเชื่อของคนมีต่อสิ่งที่ตนเชื่อ เคารพ และหวาดกลัว ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมภายใต้จิตไร้สำนึก (Unconscious) เป็นการขจัดประสบการณ์ในด้านลบและความกลัวออกจากความคิดและความทรงจำของตน (กิตติกร มีทรัพย์, 2549) เช่น งูคือตัวแทนของความหวาดกลัว ดังนั้น คนจึงสร้างสัญลักษณ์รูปงูขึ้นมาเพื่อตอบสนองจิตไร้สำนึกเหล่านั้น นอกจากนั้นแล้วในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ยังอธิบายว่า พฤติกรรมภายใต้จิตไร้สำนึกนี้มีพื้นฐานสำคัญมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่รวมไปถึงค่านิยม ศาสนา และบรรทัดฐานวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2542) ดังนั้น กลุ่มคนที่เชื่อในสัตว์ใดก็จะแสดงสัญลักษณ์บางอย่างผ่านพฤติกรรมภายใต้จิตไร้สำนึกด้วยการแสดงความเคารพนับถือและบูชาต่อสัตว์ชนิดนั้น

ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศลาวนั้น นักวิชาการด้านคติชนวิทยาโดยส่วนใหญ่กล่าวถึงโทเทมของคนลาวทั้งจากในอดีตและปัจจุบันว่าเกี่ยวข้องและสัมพันธ์โดยตรงกับงูอย่างชัดเจนและโดดเด่นกว่าสัตว์ชนิดอื่นดังที่พบในตำนานเรื่องเล่าต่างๆ (Mayoury & Pheuiphanh Ngaosrivathana, 2009) ดังนั้น ศิลปกรรมรูปงูจึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สัตว์ หรือโทเทมมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของลาว จนอาจกล่าวได้ว่าศิลปกรรมรูปงูในยุคนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาจนกลายเป็นศิลปกรรมรูปพญานาคของคนลาวในปัจจุบัน

เนื้อหา

นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาได้สันนิษฐานจากการศึกษาโครงกระดูกและวัตถุโบราณจากแหล่งค้นพบต่างๆ ทั่วโลก ทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ มนุษย์ในยุคโบราณอาจมีแหล่งกำเนิดมาจากที่เดียวกันคือบริเวณทวีปแอฟริกาซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ใหญ่ (Negroid Racial Stock) จากนั้นจึงเคลื่อนย้ายไปตามทวีปต่าง ๆ ทั่วพื้นแผ่นดิน จนเมื่อมนุษย์เกิดการพัฒนารายพันธุ์ขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของภาคพื้นทวีปนั้นๆ หนึ่งในนั้นคือ กลุ่มที่เคลื่อนย้ายมาทางทวีปเอเชียกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆ เช่น อินเดีย จีน หมู่เกาะต่างๆ รวมทั้งพื้นที่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สำหรับพื้นที่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จากการศึกษาค้นคว้าภาคเอกสารพบว่า การอพยพและเคลื่อนย้ายแยกเป็น 2 สายคือ กลุ่มหนึ่งเคลื่อนที่ไปทางตอนบนของทวีปแถบประเทศจีน อีกกลุ่มเคลื่อนที่ลงไปทางตอนใต้ของทวีปแถบหมู่เกาะชวาโดยใช้พื้นที่ราบลุ่มแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นศูนย์กลางหรือชุมทางที่ใช้ในการอพยพของมนุษยชาติมาตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว โดยเริ่มตั้งแต่ยุค หินเก่า หินกลาง หินใหม่ หินใหญ่ สำริด และโลหะ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่รวมไปถึงพื้นที่ในประเทศลาว จากที่กล่าวมาจึงทำให้ทราบว่า พื้นที่ในประเทศลาวก่อนที่จะถูกสร้างบ้านแปลงเมืองสถาปนาให้เป็นอาณาจักรดำรงสืบเนื่องจวบจนถึงปัจจุบันนั้น เคยมีมนุษย์อยู่อาศัยมาไม่น้อยกว่า 10,000 ปี

ประเทศลาว หรือ สปป.ลาว เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการค้นพบร่องรอยของมนุษย์ดึกดำบรรพ์ที่สามารถใช้ยืนยันได้ว่า ณ ที่แห่งนี้ในอดีต มีผู้คนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในยุคนั้นคนลาวมีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ที่คนยุคนั้นพิสูจน์ไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญ กล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นการ

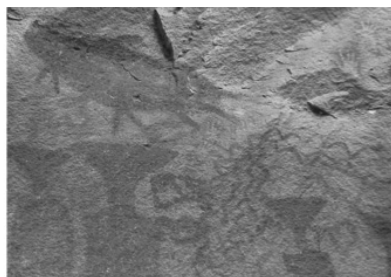
เริ่มต้นของการพัฒนาความเชื่อจนกลายมาเป็นศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องภูตผีรวมทั้งสัตว์ที่ให้คุณและโทษ (สุนทร โพธิสาร และหนูไซ พุมมะจัน, 2000) ซึ่งสัตว์เลื้อยคลานประเภทที่รวมอยู่ในนั้น เนื่องจากงูคือสัตว์เริ่มต้นที่จะพัฒนารูปแบบและความหมายไปเป็นพญานาคในมิติของศาสนา ดังนั้น ภาพของศิลปกรรมรูปงูที่พบในแหล่งโบราณวัตถุอาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปกรรมรูปนาคในปัจจุบัน

ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของลาวนี้ สุนทร โพธิสาร (2549) นักวิชาการลาวได้แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 2 ระยะเวลาใหญ่ๆ คือ ยุคโบราณคดี และยุคพัฒนาการชุมชนโบราณ ทั้งสองยุคนี้เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของการก่อร่างสร้างตัวจนกลายมาเป็นอาณาจักรต่างๆ ในยุคประวัติศาสตร์ และพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นประเทศลาวในปัจจุบัน ซึ่งในทั้ง 2 ยุคนี้มีศิลปกรรมรูปนาคเข้าไปเกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศิลปกรรมรูปนาคในยุควิทยาการ

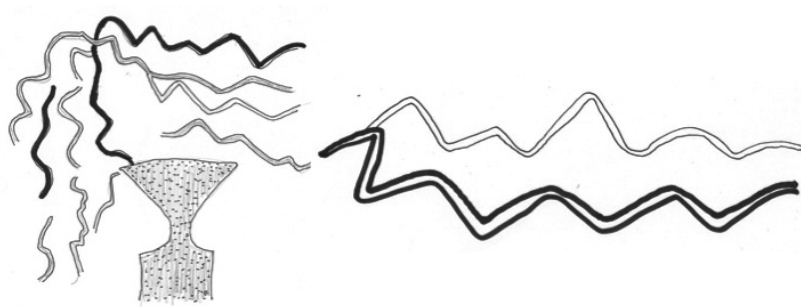
นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ของลาวกล่าวไว้ว่า มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศลาวในยุคก่อนประวัติศาสตร์ช่วงแรก คือกลุ่มที่อยู่ในยุคสังคมล่าสัตว์ จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบ ณ ถ้ำผาบ้านเชียงเหล็ก บ้านโพนเหนือ และผาโคม ได้แก่ เครื่องมือหินและเครื่องมือที่ทำมาจากกระดูกสัตว์ นอกจากนั้นยังพบหลักฐานโบราณวัตถุที่อยู่ในยุคสังคมเกษตรกรรม ได้แก่ เครื่องสำริด และโลหะประเภทเหล็ก จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบจึงทำให้ทราบว่าประเทศลาวแห่งนี้มีผู้คนอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคหินเก่าเป็นต้นมา เนื่องจากพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างโดยเฉพาะภาพเขียนสีที่หน้าผาถ้ำตึง ซึ่งอยู่บริเวณปากแม่น้ำอู บริเวณที่แม่น้ำอูไหลมาบรรจบลำน้ำโขงในเมืองหลวงพระบาง ซึ่งภาพเขียนสีดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับภาพเขียนสีที่พบบริเวณผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ภาพเขียนสีที่พบเหล่านั้นสามารถสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมรวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตในยุคนั้น ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน ผู้คนในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีวิถีการดำเนินชีวิตรวมทั้งอารยธรรมที่คล้ายกัน อีกทั้งร่องรอยของสีที่เขียนบนหน้าผา หากเทียบตามระดับความสูงของหน้าผาซึ่งทั้งสองแห่งอยู่ร่วมสายน้ำเดียวกันจะพบว่าหน้าผาถ้ำตึงมีความสูงอยู่ในระดับที่สูงกว่า ดังนั้นหลวงพระบางอาจจะมีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อนแถบพื้นที่อื่นที่อยู่ด้านล่างของลำน้ำโขง หรือน้อยกว่าก็มิอาจยากแก่ร่วมกับพื้นที่หลายแห่งทั่วภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ในภาพเขียนสีเหล่านั้นทั้งร่องรอยของสัตว์ต่างๆ ไล่หลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่พบเห็นได้ชุกชุมในพื้นที่ เช่น ปลา กวาง ม้า หมา รวมทั้งลวดลายเส้นที่ดูคล้ายงู สิ่งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า งู อาจเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งของคนในยุคนั้น เนื่องจากปรากฏภาพงูอยู่ตามสิ่งต่างๆ หลายแห่ง จากการพบภาพเขียนสีโบราณรูปสัตว์ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสะท้อนให้ทราบว่า คนดั้งเดิมในพื้นที่แห่งนี้มีความผูกพันกับสัตว์ที่มีตามธรรมชาติ ซึ่งมีการดำรงชีวิตของคนเหล่านั้นมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับสภาพแวดล้อม และเป็นสัตว์ที่มีชุกชุมในพื้นที่ ร่องรอยรูปสัตว์ที่อยู่ในภาพเขียนสีโบราณเหล่านั้นเป็นภาพเขียนที่มีลักษณะที่เหมือนกับรูปร่างสัตว์ที่พบเห็นในธรรมชาติโดยทั่วไป ดังนั้นช่วงเวลาของยุคก่อนประวัติศาสตร์นี้จึงเป็นช่วงเวลาที่ยุคแบบของศิลปกรรมมีลักษณะเหมือนกับสิ่งที่พบเห็นได้ตามธรรมชาติโดยทั่วไป ลักษณะของศิลปกรรมรูปงูก็เช่นกัน

ภาพประกอบที่ 1 ภาพเขียนสีโบราณที่พบบริเวณถ้ำดิง หลวงพระบาง และที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี

ที่มาของภาพ : <http://www.siamrath.co.th/web/?q=node/21094>

ภาพประกอบที่ 2 ภาพลายเส้นสันนิษฐานแสดงลักษณะลวดลายที่คล้ายงูบนหน้าผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี

บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำโขงแห่งนี้พบหลักฐานโบราณคดีที่สามารถยืนยันได้ว่าชุมชนโบราณมีความสัมพันธ์บางอย่างกับสัตว์หลายชนิดโดยเฉพาะเลี้ยงคาน เช่น งูและจระเข้ (ประกิตกร บัวบุศย์, 2545) หลักฐานดังกล่าวพบบริเวณแถบเทือกเขาในจังหวัดอุดรธานีที่สามารถยืนยันได้ว่า บริเวณนี้มีแม่น้ำมนุษย์ 2 แม่น้ำที่มีต้นกำเนิดจากแม่น้ำโขงใหญ่ที่อพยพมาจากทวีปแอฟริกาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ วิธีการดำเนินชีวิตของคนทั้งสองเผ่า ต่างมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติในพื้นที่ที่ตั้งชุมชน เผ่าที่ตั้งชุมชนบนที่สูงห่างจากลำน้ำปรากฏสัญลักษณ์รูปงู ส่วนเผ่าที่อยู่ตอนล่างปรากฏสัญลักษณ์รูปจระเข้ เนื่องจากอยู่ในใกล้ลำน้ำดึกดำบรรพ์ แต่ในที่สุดทั้งสองเผ่าก็เกิดการผสมผสานกันจนกลายเป็นชนพื้นเมืองในภูมิภาคเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่าศิลปกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคนี้ล้วนมาจากพื้นฐานทางความเชื่อของคนซึ่งมาจากคติความเชื่อเรื่องปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งคงเป็นเรื่องยากที่มนุษย์ในยุคจะเข้าใจและรู้สาเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงเชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดมาจากอำนาจลึกลับทั้งที่เกิดจากธรรมชาติโดยเฉพาะสัตว์ร้ายที่มีพิษหรือมีอำนาจที่สามารถทำอันตรายให้แก่มนุษย์ได้ เช่น งู รวมทั้งการหาแนวทางในการป้องกันภัยอันตรายต่างๆ (ส. พลายน้อย, 2554) ดังนั้น มนุษย์จึงเริ่มให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์เหล่านั้นด้วยการประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการแสดงความนับถือ งูจึงถือเป็นสัญลักษณ์อันเก่าแก่ของผู้คนโดยเฉพาะคนในยุคโบราณให้ความเคารพนับถือ

จากแนวคิดดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดลวดลายงูในลักษณะต่างๆ ทั่วภูมิภาคซึ่งปรากฏตามสถานที่สำคัญทางภูมิศาสตร์และตามวัตถุโบราณต่างๆ โดยเฉพาะบนภาชนะดินเผา อาทิเช่น ภาชนะดินเผาพบที่ถ้ำเขาสามเหลียม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นลายเชือกทาบรูปคลื่น ซึ่งลายเชือกดังกล่าวมีลักษณะคล้ายงู ต่อมาในยุคโลหะพบลวดลายงูเลื้อยบนภาชนะดินเผาลายเขียนสีที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เป็นลวดลายงูคล้ายตัวอักษรเอส เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 3 ลายเส้นแสดงลวดลายเชือกทาบและลายเขียนสีที่มีลักษณะคล้าย
รูปร่างภาชนะดินเผา พบที่ถ้ำเขาสามเหลียม อำเภอมือง จังหวัด
กาญจนบุรี (ภาพที่ 1-2) และที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ในช่วงเวลาของยุคโบราณคดีนี้ นอกจากพื้นที่ในประเทศลาวแล้ว ยังพบหลักฐาน
วัตถุโบราณวัตถุตามพื้นที่ต่างๆ ตลอดที่ราบลุ่มเลยาลำน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนโบราณ
จากลักษณะของโบราณวัตถุที่พบซึ่งมีความคล้ายคลึงกันทั้งในทางวัสดุ และรูปแบบการ
ใช้งาน จึงทำให้ทราบว่าชุมชนทั่วภูมิภาคลุ่มน้ำโขงดำรงชีพด้วยเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์
เนื่องจากพบกระดูกสัตว์ใกล้กระดูกคนเป็นจำนวนมาก ผู้คนในยุคนี้รู้จักทำการปลูกข้าว
ทอผ้า และที่สำคัญคือ สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งพบเห็นโดยทั่วไป
ในแถบลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้มีความสำคัญในการสืบค้นหา
รูปแบบศิลปกรรมรูปร่างเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้มีลวดลาย
ที่ใช้ในการตกแต่งที่เป็นรูปร่างคล้ายกันทั่วภูมิภาค

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ลักษณะลายที่ใช้สีในการขีดเขียนเป็นไปเพื่อการ
ตกแต่ง ลวดลายที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นขดลายโค้งซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ นอกจากนั้นยังพบ
การตกแต่งที่ใช้ดินค้ำเป็นเส้นพันรอบภาชนะ นักวิชาการเรียกลายชนิดนี้ว่า “ลายเชือก
ทาบ” ลวดลายส่วนใหญ่ทั้งแบบเขียนสีและลายเชือกทาบ ลวดลายเหล่านี้มีหลายชั้นที่
มีลักษณะคล้ายรูปร่าง จนนักวิชาการและนักโบราณคดีตั้งสมมุติฐานว่า ลวดลายรูปร่าง
ภาชนะดินเผาถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อพิธีกรรมบางอย่าง

แม้ในพื้นที่ในประเทศลาวโดยเฉพาะในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติลาวจะพบ
เครื่องปั้นดินเผาที่มีลวดลายเป็นรูปร่างในยุคโบราณคดีนี้ไม่มากนัก แต่โบราณวัตถุที่พบตาม
พิพิธภัณฑ์ต่างๆ ของไทยในยุคเดียวกันนั้น น่าจะใช้เป็นหลักฐานเพื่อยืนยันว่าทั้งชุมชน

ในพื้นที่ประเทศลาว และชุมชนอื่นๆ ต่างก็มีอารยธรรมที่มีลักษณะคล้ายกัน ดังนั้นการสร้างศิลปกรรมรูปบนภาชนะดินเผาย่อมมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน

นักวิชาการด้านโบราณคดีของลาวได้แบ่งช่วงเวลาให้กับภาชนะดินเผาที่พบในประเทศลาวเป็น 3 ช่วงเวลา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏลวดลายรูปให้เห็นบนภาชนะดินเผาเหล่านั้น มากน้อยตามยุคสมัยเริ่มจาก

สมัยต้น (Early period) อายุราว 3,600 ปี ชุมชนเริ่มแรกที่ดำรงชีพในสมัยยุคหินลักษณะนี้ มักตั้งหลักแหล่งกระจายทั่วลุ่มน้ำโขง และลำน่านสาขามากมาย ต่อมามีการพัฒนารูปแบบภาชนะดินเผามีขนาดใหญ่ ผิวนอกสีขาว และมีรูปทรงต่างๆ มากขึ้น มีการตกแต่งด้วยลายขีดผสมกับลายเขียนสีที่บริเวณใกล้ปากภาชนะ

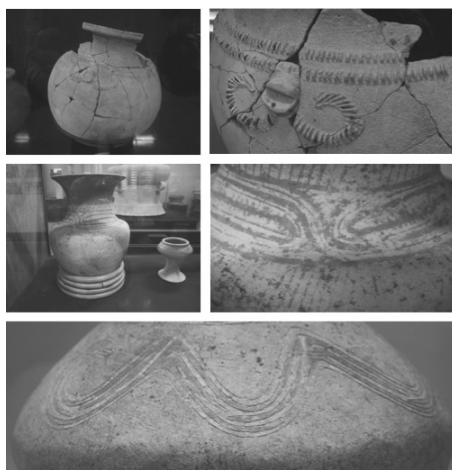
สมัยกลางยุค (Middle Period) อายุราว 3,000 – 2,300 ปี ภาชนะที่พบมีการตกแต่งด้วยลายเชือกทาบคล้ายรูปงู และบางชิ้นมีการทาสีแดงบนพื้นภาชนะที่มีลักษณะคล้ายรูปงู เช่น ภาชนะดินเผา พบที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเวียงจันทน์

สมัยปลายยุค (Late Period) อายุราว 2,300 – 1,800 ปี ภาชนะที่พบมีลักษณะของการเขียนลายสีแดงบนพื้นสีขาวนวล นอกจากนั้นยังมีภาชนะดินเผาทาด้วยน้ำดินสีแดงแล้วขัดมัน ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคที่มีลักษณะเฉพาะ ที่สำคัญคือ ภาชนะดินเผาโบราณเหล่านั้นบางชิ้นปรากฏลวดลายที่มีลักษณะคล้ายงู เช่น ลายขด ลายตัว S หรือลายกันหอย ที่มองอีกมุมดูคล้ายตั๊กแตนขาตั้ง เนื่องจากลวดลายบางอย่าง ลายเส้นไม่ต่อเนื่องเหมือนลวดลายขดทั่วไป ที่ลวดลายเหล่านั้นจะสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป

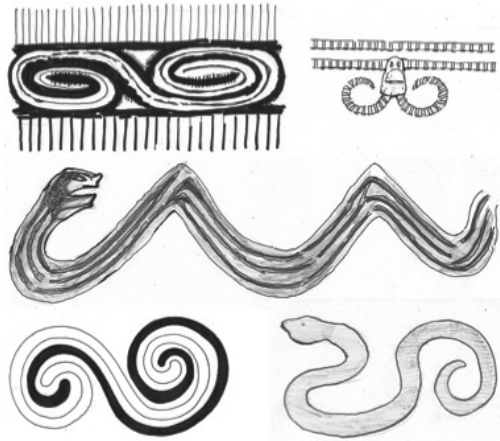
จากการสังเกตพบว่าลวดลายรูปบนภาชนะดินเผาเหล่านั้นมีลักษณะคล้ายงูที่พบเห็นตามธรรมชาติโดยทั่วไป และไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้แตกต่างจากอดีต แม้เวลาจะผ่านไปหลายยุคตั้งแต่ยุคมีช่วงเวลาห่างกันเป็นพันปี ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือมีความสัมพันธ์กับผู้คน กล่าวคือ เป็นสัตว์ที่ให้ทั้งคุณและโทษ คุณหรือประโยชน์ที่ได้จากงูนั้นนอกจากจะเป็นการรักษาสมดุลงูของระบบวงจรชีวิตแล้ว ยังสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของสภาพภูมิศาสตร์ที่อยู่โดยรอบ เนื่องจากในภูมิภาคแถบนี้เป็นสัตว์ที่อาศัยในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่ากร่อน มนุษย์ที่อาศัยในภูมิภาคแถบนี้ก็ต้องการลักษณะทางภูมิศาสตร์แบบเดียวกันในการดำรงชีวิตซึ่งเป็นแบบกสิกรรม ส่วนโทษที่เห็นได้ชัดของงูคือพิษ ซึ่งมนุษย์ในยุคนั้นยังไม่สามารถป้องกันและรักษาโทษจากพิษเหล่านั้น นอกจากนั้น การปรากฏตัวแบบลึกลับและอารมณ์ที่ดูร้าย

ยังส่งผลให้เกิดความน่าหวาดกลัวมากขึ้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใดหากมนุษย์ในยุคนั้นจะเลือกเอางูมาใช้เป็นสัตว์สัญลักษณ์ หรือโทเทมเพื่อให้ตนเองเกิดกำลังใจและสามารถที่จะดำรงชีวิตร่วมกับความหวาดกลัวนั้นได้ (Jumsai, 1997)

แม้เวลาของยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปแต่ความเชื่อในเรื่องงูหรือก็ยังคงอยู่กับผู้คนมาโดยตลอด หลักฐานสำคัญที่สามารถสร้างความเชื่อมโยงเพื่อทำให้ทราบถึงรูปแบบศิลปกรรมรูปงูในยุคนี้ที่ชัดเจนที่สุดน่าจะเป็นภาพเขียนสีโบราณที่พบตามผนังถ้ำและเพิงผาลวดลายเขียนสีบางภาพบนภาชนะดินเผา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือก่อนเกิดการสถาปนาอาณาจักรโบราณขึ้นมาลักษณะของศิลปกรรมรูปงูนั้มีรูปแบบที่คล้ายกับที่พบเห็นได้โดยทั่วไปตามธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 4 ลวดลายเชือกทาบลายเขียนสีและลายขูดสีบนภาชนะดินเผาที่มีลักษณะคล้ายรูปงูในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเวียงจันทน์

ภาพประกอบที่ 5 ลายเส้นแสดงลักษณะลวดลายขูดสีแดงและลายเชือกทาบรูปงูบนภาชนะดินเผาลาวซึ่งมีลักษณะคล้ายที่พบโดยทั่วไปในธรรมชาติ

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบบนเขาภูเลย เมืองปากงึม บ้านเชียง โนนกทา ห่งไทร และภาพเขียนสีโบราณบริเวณหน้าผาที่ถ้ำดึ่ง สามารถยืนยันได้ว่า ในสมัยดึกดำบรรพ์หรือสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ณ บริเวณแห่งนี้เคยมีผู้คนอยู่อาศัยมาอย่างช้านานจากกลุ่มคนที่เดินทางเร่ร่อนเพื่อล่าสัตว์และหาอาหาร จนเริ่มลงหลักปักฐานสร้างบ้านเรือนและเริ่มทำสิกรรม จากนั้นเมื่อเวลาผ่านไป จากกลุ่มเล็กๆ แล้วขยายตัวกลายเป็นชุมชนตั้งแต่ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง ยุคหินใหม่ ยุคหินใหญ่ และยุคโลหะ นอกจากนั้นแล้วพื้นที่ประเทศลาวยังเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชนต่างๆ ในยุคนั้น เนื่องจากมีลำน้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก วัตถุโบราณที่ยกมาโดยส่วนใหญ่จะปรากฏเป็นรูปงูบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผา และที่พบตามแหล่งโบราณคดีเช่น บนภาพเขียนสีโบราณตามเพิงผาลักษณะของงูเหล่านั้นคล้ายรูปลักษณะของงูที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติโดยเฉพาะพื้นที่ในแถบที่อยู่ใกล้ลำน้ำ พื้นที่เหล่านี้มีข้อมูลหลายอย่างที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของศิลปกรรมรูปงูที่ความเชื่อถูกปลุกฝังลงไปในศรัทธาของผู้คนมาตั้งแต่ยุคโบราณคดีและความเชื่อเรื่องงูยังคงสืบเนื่องมาจนถึงยุคที่ชุมชนเล็กๆ เริ่มพัฒนาเป็นชุมชนใหญ่ หรือกล่าวได้ว่าเป็นยุคพัฒนาการชุมชนโบราณ

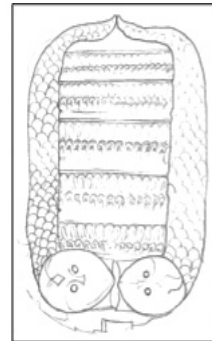
ศิลปกรรมรูปนาคยุคพัฒนาการชุมชนโบราณ

ในช่วงเวลาที่อยู่ในยุคพัฒนาการชุมชนโบราณนี้ เป็นช่วงเวลาของรอยต่อประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่องจากยุคหินใหญ่ไปยังยุคโลหะ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์เริ่มหยุดเร่ร่อนล่าสัตว์ แล้วหันมาตั้งหลักแหล่งทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์อย่างกว้างขวาง เริ่มมีการขยายชุมชนเพื่อสะสมเสบียงอาหาร และมีการติดต่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือค้าขายกับชุมชนที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งวิธีการดำเนินชีวิตเช่นนี้ นักวิชาการกล่าวว่าเป็นการเริ่มต้นของการสร้างอารยธรรมของมนุษยชาติ กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาของพัฒนาการชุมชนจากชุมชนเล็กเป็นชุมชนใหญ่ ยุคพัฒนาการชุมชนโบราณนี้ เริ่มมีการสร้างวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับความเชื่อ เป็นช่วงเวลาที่มีการแพร่กระจายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชน บางชุมชนสามารถสร้างอารยธรรมของตนก็จะส่งอิทธิพลไปยังชุมชนอื่นที่วัฒนธรรมยังล้าหลังอยู่ ซึ่งวิธีดังกล่าวยังคงสืบเนื่องให้เห็นเป็นบางพื้นที่ในโลก ประเทศลาวก็เช่นกัน

ในส่วนของงานศิลปกรรมที่เป็นรูปนาคของประเทศลาวในยุคนี้พบว่ามีเรื่องราวของงูหรือพญานาคยังคงสืบเนื่องต่อกันจากยุคโบราณคดี และถูกถ่ายทอดออกมาแบบคงเนื้อหาเดิม แต่รูปแบบของศิลปกรรมรูปนาคไม่ได้เป็นเช่นนั้น ในทางตรงกันข้ามศิลปกรรมรูปนาคกลับมีการปรับเปลี่ยนลักษณะและรูปแบบอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นต่างส่งผลกระทบต่อแบบศิลปกรรมรูปนาค นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนใหญ่ที่อยู่รายรอบก็มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของศิลปกรรมรูปนาคเหล่านั้น

พื้นที่ในประเทศลาวยุคนี้ ผู้คนเริ่มมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งต่างๆ ตามความเชื่อของกลุ่มตน เช่น การตั้งแท่งหินเพื่อใช้ในการกำหนดพื้นที่พิธีกรรม การทำไผ่หิน แล้วตั้งรวมกันเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม ช่วงเวลานี้ชาวลาวได้สร้างตำนานเพื่อผูกโยงเรื่องราวเข้ากับวัตถุโบราณที่ทำจากหินเหล่านั้น เช่น นิทานท้าวฮุ่งท้าวเจือง ที่กล่าวว่าไผ่หินเหล่านั้นเป็นของกลุ่มชนในนิทานเหล่านี้ นอกจากนั้นในช่วงยุคพัฒนาการชุมชนโบราณของลาวนี้ ปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมที่สามารถสะท้อนคติความเชื่อในพลังธรรมชาติและสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพญานาคได้ชัดเจนที่สุดน่าจะเป็นภาพจำหลักรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง จระเข้และงู บนก้อนหินบนเขาภูเก้า บริเวณปราสาทวัดภู แขวงจำปาสัก เนื่องจากภูมิศาสตร์ของเทือกเขาภูเก้าแห่งนี้มีลักษณะที่สัมพันธ์กับแนวคิดทางความเชื่อของมนุษย์หลายอย่าง ภาพจำหลักดังกล่าวจึงเป็นหลักฐานที่สะท้อนว่าพื้นที่แห่งนี้ในอดีตมีกลุ่มชน

พื้นเมืองดั้งเดิมที่มีความเชื่อในเรื่องพลังธรรมชาติและสัตว์ดังกล่าว การเคารพหรือรำลึกถึงจึงถูกแสดงออกมาในรูปแบบศิลปกรรมดังเช่นภาพจำหลักที่กล่าวมาข้างต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า มีนักวิชาการพยายามตีความโดยใช้หลักการทางภาษา และการให้ความหมายของภาษาซึ่งรวมเอาสัตว์ทั้ง 3 ชนิดเข้าเป็นพวกเดียวกัน โดยใช้ขนาด หรือพญานาค เป็นสิ่งแทนความหมายของสัตว์ทั้ง 3 ชนิด โดยเฉพาะงูและจระเข้ จะถูกนำมาผลิตซ้ำในบริบทของความเชื่อต่างๆ ภาพจำหลักดังกล่าวเปรียบดั่งสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดและคติความเชื่อที่ต่างกัน แต่ในที่สุดก็สามารถปรับรวมเข้าหากันได้

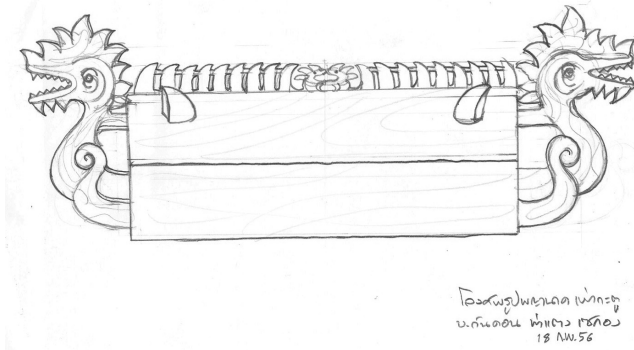
ภาพประกอบที่ 6 ภาพจำหลักหินรูปงูกับจระเข้ และลายเส้นแสดงลักษณะของรูปงูบน
ภูเกล้า ปราสาทวัดภู ขวางจำปาสัก สปป.ลาว

ตามแนวคิดของนักมนุษยวิทยาที่กล่าวว่า อารยธรรมของคนพื้นถิ่น หรือกลุ่มชนเผ่าที่พบในยุคปัจจุบัน เป็นภาพสะท้อนสำคัญที่ทำให้เห็นรอยต่อของวัฒนธรรมของมนุษย์ในปัจจุบัน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2551) กล่าวคือ ศิลปะรวมทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างของกลุ่มชนเหล่านี้มีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนในยุคบรรพกาล โดยเฉพาะการที่มนุษย์เริ่มสร้างชุมชนซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งพัฒนาการชุมชนโบราณ สิ่งต่างๆ เนื่องจากกลุ่มชนเหล่านี้มีวิวัฒนาการทางสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่ผูกแน่นอยู่กับธรรมชาติซึ่งคล้ายกับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนในยุคบรรพกาล

ดังนั้นหลักฐานทางศิลปกรรมของชนเผ่าจึงมีส่วนสำคัญในการตั้งสมมุติฐานถึงรูปแบบของศิลปกรรมรูปงู ซึ่งเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ชนพื้นเมืองให้ความสำคัญ กล่าวได้ว่าเป็นโทเทม (totem) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างงูกับคนลาว โดยการใช้ศิลปกรรมรูปงูเป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องหมายเพื่อสะท้อนความเชื่อของกลุ่มคนหรืออาจเป็นบุคคลที่มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนสืบเชื้อสายมาจากงู ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับสัตว์กลุ่มคนลาวที่เชื่อเกี่ยวกับงูก็จะเคารพนับถือและบูชา สัญลักษณ์ที่ถูกนำมาสื่อสารก็คือศิลปกรรมที่มีรูปร่างหรือลักษณะของงู เนื่องจากพบหลักฐานที่เป็นรูปธรรมในลักษณะของผลงานศิลปกรรมหลายอย่างของบรรดาชนเผ่าต่างๆ ในลาว ดังเช่น บนหอแก้วหรือหอผีของชาวลาวเทิงเผ่ากะตุ แขวงเซกอง ซึ่งหอผีเป็นสถานที่สำคัญที่ชนพื้นเมืองใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และบนหอผีของชาวเผ่ากะตุนั้นปรากฏศิลปกรรมรูปงูและสัตว์ต่างๆ ที่วาดและแกะสลักขึ้นเพื่อประดับ ตกแต่ง และให้ความสำคัญตามความเชื่อที่มีมาแต่บรรพชน (กรมชนเผ่า, 2005) ศิลปกรรมรูปงูที่ปรากฏมีลักษณะคล้ายงูที่พบเห็นโดยทั่วไปตามธรรมชาติเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบโลงศพซึ่งสังเกตได้ว่าส่วนประดับบนฝาโลงมีลักษณะคล้ายเขาควายเป็น และยังพบโลงศพอีกใบที่อีกหมู่บ้านในเมืองเดียวกันซึ่งการตกแต่งมีลักษณะคล้ายงูหรือพญานาค

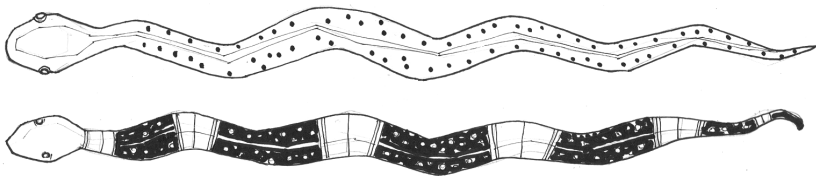

ภาพประกอบที่ 7 หอผีหรือหอแก้ว และภาพจำหลักงูบนเสาหอแก้วหรือหอผี และโลงศพรูปควาย และรูปพญานาคของชาวลาวเทิงเผ่ากะตุ แขวงเซกอง

ภาพประกอบที่ 8 ลายเส้นโลงศพรูปนาค ชาวลาวเทิงเผ่ากะตู่ บ้านกันดอน เมืองท่าแขก
แขวงเซกอง

จากข้อมูลและหลักฐานทางวัตถุที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ศิลปกรรมรูปงูในยุคพัฒนาการชุมชนโบราณคดีนี้ มีรูปแบบคล้ายงูตามธรรมชาติซึ่งสืบเนื่องจากลักษณะเดียวกันจากยุคโบราณคดี ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเกิดจากความเชื่อของคนในยุคหนึ่งที่มีพื้นฐานมาจากธรรมชาติที่อยู่รอบข้าง เนื่องจากการดำรงชีวิตของผู้คนในยุคหนึ่งต้องอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ และสัตว์ที่มีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับผู้คนก็ยังคงเป็นสัตว์ที่พบเห็นได้โดยมากและชุกชุมในช่วงเวลานี้ รวมทั้งการเข้าใจในธรรมชาติตามหลักวิทยาศาสตร์ของคนยุคนั้นยังไม่สามารถหลุดจากแนวคิดที่มีฐานความเชื่อดั้งเดิมคือธรรมชาติ ดังนั้น การยกย่องเชิดชูให้งูเป็นสัตว์สัญลักษณ์สำคัญของโทเทมแห่งตนจึงเป็นการแสดงออกทางความเชื่อซึ่งถ่ายทอดตามลักษณะของงูจริงๆ ที่พบเห็นโดยทั่วไปตามธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 9 ลายเส้นแสดงลักษณะของศิลปกรรมรูปงูที่มีรูปแบบลักษณะตามธรรมชาติ
ของเผ่ากะตู่

สรุป

จากการศึกษาศิลปกรรมรูปนาคในยุคก่อนประวัติศาสตร์ของลาว เป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยทั้งข้อมูลเอกสาร ข้อมูลวัตถุ รวมทั้งการลงพื้นที่ตามพิพิธภัณฑ์และบางชุมชน ซึ่งในปัจจุบันหลักฐานต่างๆ มีอยู่ไม่มากนักโดยเฉพาะในประเทศลาว ดังนั้นข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาจึงเป็นได้แค่ข้อสันนิษฐานที่เกิดจากการเชื่อมโยงข้อมูลจากส่วนต่างๆ ผลของการวิเคราะห์มุ่งไปในทิศทางเดียวกันคืออาศัยพื้นฐานความเชื่อเป็นตัวกำหนด โดยที่พื้นฐานความเชื่อดังกล่าวเกิดจากความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สะท้อนความสัมพันธ์ดังกล่าวออกมาในลักษณะของความเชื่ออันเกิดจากคุณและโทษที่งูนั้นมี โดยใช้ศิลปกรรมรูปงูเป็นสัญลักษณ์โดยการสร้างขึ้นมาเป็นลายเขียนสี ประติมากรรม รวมทั้งลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งภาชนะหรือสิ่งของต่างๆ เป็นการสื่อสารกับกลุ่มคนทั้งในและนอกชุมชนให้เกิดการเข้าใจและยอมรับร่วมกันต่อความเชื่อเรื่องนี้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นสืบเนื่องจากยุคโบราณคดีจนถึงยุคพัฒนาการชุมชนโบราณ และส่งต่อมายังยุคต่อมา มา และยังคงหลงเหลือให้เห็นในชุมชนดั้งเดิมของลาว หรือที่เรียกว่า กลุ่มชนเผ่าในปัจจุบัน รูปแบบและลักษณะของศิลปกรรมรูปงูที่พบโดยส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับรูปลักษณะของงูที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ

การเลือกใช้สัตว์เลื้อยคลานประเภทงูมาเป็นสัญลักษณ์ของคนลาวยุคก่อนประวัติศาสตร์นี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทั้งทางด้านความคิด ความเชื่อ และรูปแบบที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงู ดังนั้น ศิลปกรรมรูปงูจึงเป็นสิ่งที่ถูกใช้เป็นตัวแทนในการสื่อสารความหมายสำคัญทางคติความเชื่อของกลุ่มตนจนเกิดเป็นส่วนหนึ่งของตำนานที่มีความสัมพันธ์กับนิยายบางอย่างของโครงสร้างสังคม และเกิดเป็นสิ่งสำคัญเฉพาะที่คนอื่นมองเข้ามา แล้วรู้ว่าในกลุ่มใด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับโทเทมของ ชิกมันด์ ฟรอยด์ ที่อยู่ภายใต้การแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ทางความเชื่ออันมีพื้นฐานมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อต้องการจัดประสบการณ์ในด้านลบและความกลัวออกจากความคิดและความทรงจำ ชาวลาวในยุคก่อนประวัติศาสตร์จึงสร้างสัญลักษณ์รูปงูขึ้นมาเพื่อตอบสนองจิตไร้สำนึกของพวกเขา จนอาจกล่าวได้ว่า การสร้างศิลปกรรมรูปงูของคนลาวในยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นภาพสะท้อนที่เด่นชัดว่าคนลาวนับถืองูเป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่ออารยธรรมของคนพื้นถิ่น หรือกลุ่มชนเผ่าเริ่มพัฒนาเป็นโครงสร้างในทางสังคม ชุมชนเหล่านั้นจึงเริ่มขยายอาณาบริเวณ และเริ่มมีจำนวนคนที่อยู่อาศัยในชุมชนมากขึ้น

จากชุมชนก็กลายเป็นเมืองและพัฒนาจากเมืองกลายเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ ต่อมาเมื่อศาสนาได้แพร่กระจายเข้ามาความคิดความเชื่อเรื่องงูจึงถูกผนวกรวมเข้ากับคติความเชื่อตามแบบแผนทางศาสนาและเปลี่ยนเป็นพญานาคในที่สุด ซึ่งแม้รูปแบบจะถูกปรับเปลี่ยนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ความเชื่อในเรื่องงูของผู้คนในประเทศลาวก็ยังคงดำรงอยู่และสะท้อนออกมาในเชิงสัญลักษณ์ผ่านงานศิลปกรรมที่ปรากฏให้เห็นเรื่อยมาในบริบทความเชื่อต่างๆ ตามยุคสมัยจวบจนปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมชนเผ่า. (2005). **เส้นทางแนวเวลาสร้างชาติ : บันดาชนเผ่าใน สปป.ลาว**. นครหลวงเวียงจันทน์ : โรงพิมพ์มันทาตุลาด.
- กิติกร มีทรัพย์. (2549). **จิกมันต์ ฟรอยด์ ประวัติชีวิตการทำงานและฟรอยด์บำบัด**. กรุงเทพฯ : มติชน
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). **สัญลักษณ์โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา .
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2551). **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์มหาสารคาม** : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประกิตกร (จิตร) บัวบุศย์. (2545). **รุ่งอรุณก่อนต้นกำเนิดของ พญานาค และพญามังกร**. สารบรรยายการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ทิศทางศิลปกรรมไทย โดย สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน ณ โรงแรมรัตนโกสินทร์ วันที่ 24 สิงหาคม 2545. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). **ฟรอยด์ และพัฒนาการของจิตวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ส. พลายน้อย (นามแฝง). (2554). **ครุฑยุดนาค**. กรุงเทพฯ : บริษัท วี พรินท์ (1991) จำกัด.
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2554). **นาค มาจากไหน?**. กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์.
- สุนทร โพธิสาร. (2549). **ลาวลึกลับ**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนทร โพธิสาร และหนูไซ พุมมะจัน. (2000). **ประวัติศาสตร์ลาว (ดึกดำบรรพ์-ปัจจุบัน)**. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ.

- Jumsai,S.,Na,A.(1997). with contributions.InR.B. Fuller. **Naga:Cultural origins in Shaw, Siam and the West Pacific.** (pp.105-200). Bangkok: Chalermnit Press and DD Books.
- Mayoury and Pheuiphanh Ngaosrivathana. (2009). **The Enduring Sacred Landscape of the Naga.** Bangkok: O.S. Printing House.